

Programmet för odlad mångfald, POM

Verksamhetsberättelse för 2013

GRÖNT KULTURARV

Sammanställt av Eva Jansson programmet för odlad mångfald SLU i Alnarp

1. Generell genomgång

1.1 Aktörer och aktiviteter

Samordningssekretariatet för det nationella programmet för växtgenetiska resurser, också kallat Programmet för odlad mångfald eller POM, har under året bestått av Eva Jansson och Jens Weibull.

Eva Jansson har fungerat som operativ ledare för POM under 2013. Jens Weibull har under året varit anställd på Jordbruksverket. Anna Pettersson har fungerat som Jordbruksverkets kontaktperson med POM.

1.2 Ordinarie ledamöter i programrådet

<u>Namn</u>	<u>Representerande</u>
Torbjörn Ebenhard	Centrum för biologisk mångfald
Mats Havström	De botaniska trädgårdarna
Markus Dahlberg	Riksantikvarieämbetet
Hilde Nybom	SLU
Maria Nyman Nilsson	Friluftsmuseerna
Annette Olesen	Växtförädlingsföretagen
Helena Persson Hovmalm	Sveriges Pomologiska Sällskap
Maja Pettersson/Ida Backström	Gröna näringens riksorganisation (GRO/LRF)
Morten Rasmussen	NordGen
Annett Kjellberg	Jordbruksverket, ordförande
Göran Svanfeldt	Fritidsodlingens riksorganisation (FOR)
Jan Svensson	Formas
David Lymer	Sida

1.3 Möten och sammankomster (verksamhetsledningen EJ)

1. Övergripande POM-samordning
 - Möte 29 januari med Landsbyggsdepartementet om POM
 - Möte 5 februari med NordGen:s ledning
 - Telefonmöte 27 februari med Landsbyggsdepartementet om POM
 - Programrådsmöte 25 april på Fredriksdals friluftsmuseum i Helsingborg
 - Telefonmöte 28 augusti med Jordbruksverket och NordGen
 - Besök den 29 augusti från Landsbyggsdepartementet och Jordbruksverket hos POM i Alnarp
 - Möte 3 oktober med Jordbruksverket angående POM:s strategiarbete 2016-20 20
 - Programrådsmöte 17 oktober Riksantikvarieämbetet i Stockholm
 - Telefonmöte 29 oktober Jordbruksverket om POM
2. Seminarier och konferenser
 - Sensorikseminarium 12 mars med studenter i ett examensarbete från Högskola i

Kristianstad på Apelgården. Vi provade gamla sorter av bönor & ärtor från Fröuppropet

- NordGen firar 5-årsjubileum 10 juni, POM föredrag om samarbetet med NordGen
 - Möte 11 juni NordGen och de nordiska och baltiska ländernas nationella program
 - Seminarium i Tromsø, Norge 22-23 augusti. Plantearven og nettverksmøte i Tromsø
 - Nätverksmöte 10 oktober HUT Skåne "Det gröna kulturarvet" på SLU i Alnarp
 - Seminarium 14 november Perspektiv på kyrkogårdar och bergravningsplatser-mode och trender genom tiderna, Movium SLU, Alnarp
3. Projektplanering och genomförande
- Projektledarmöte 28 januari
 - Projektledarmöte 4 april
 - Projektledarmöte 4-5 juni
 - Projektledarmöte 30 september
 - Projektledarmöte 6 november
 - Projektledarmöte 10 december
 - Telefonmöten med projektledarna hålls varannan vecka hela året, undantaget juli månad.
4. Övriga möten
- Studiebesök 12 september hos POM, Workshop HERD-projects in Alnarp/Copenhagen
 - Möte 27 september i Gislöv med Cissela Olsson och Johan Dahlen från Regionmuseet i Kristianstad samt Malin Henriksson angående möjligheterna att bilda ett lokalt klonarkiv i Gislöv
 - Möte 7 november med Annika Rydén Statens fastighetsverk angående POM:s växtmaterial för nyttjande
 - Besök 8 november från Vinnova. Kort presentation av POM och ämnesgrupp 6
 - Möte 12 december mellan det svenska och finska nationella programmen hos POM i Alnarp. Presentationer och samarbete planerades
 - 17 december presentation av POM för NordGens arbetsgrupp för Frukt- och bär och prydnadsväxter
5. Möten relaterade till förökning och nyttjande
- Telefonmöte 18 februari FoU-gruppen perenner
 - Möte 19 februari i POM:s föröknings- och marknadsföringsgrupp
 - Möte 14 maj i POM:s föröknings- och marknadsföringsgrupp
 - Telefonmöte 13 juni FoU-gruppen perenner
 - Möte 24 september i POM:s föröknings- och marknadsföringsgrupp
6. Möten relaterade till dokumentation i databaser
- Möte 25 oktober POM:s arbetsgrupp för databaser
7. Möten med LTJ-fakulteten på Alnarp
- Möte 7 januari Institutionsråd Landskap

- Möte 14 januari Handledarkollegium Landskap
- Möte 21 januari Institutionsråd Landskap
- Möte 23 januari Ämnesgrupper Landskap konstitueras
- Möte 24 januari Dekanus angående rekrytering av prefekt
- Möte 1 februari med dekanus Håkan Schröder angående POM:s överenskommelse
- Möte 4 februari Institutionsråd Landskap
- Möte 6 februari Ämnesgrupp 6. Historia & kulturarv
- Möte 18 februari Institutionsråd Landskap
- Möte 20 februari Ämnesgrupp 6.
- Möte 4 mars Institutionsråd Landskap
- Möte 6 mars Ämnesgrupp 6.
- Möte 20 mars Ämnesgrupp 6.
- Möte 25 mars Institutionsråd Landskap
- Möte 10 april Ämnesgrupp 6.
- Möte 15 april Institutionsråd Landskap
- Möte 24 april Ämnesgrupp 6.
- Möte 26 april Ämnesgrupp 6.
- Möte 16 maj med Personalen på Rehabträdgården vid SLU i Alnarp
- Möte 21 maj fältvandring i Centrala samlingen med skötselansvarig och representant för rehabträdgården, SLU i Alnarp
- Möte 28 maj Workshop Ämnesgrupp 6.
- Möte 3 juni Ämnesråd Institutionen för Landskap
- Möte 4 september med vår nye prefekt Cecil Konijnendijk van der Bosch hos POM
- Möte 16 september Ledningsgrupp Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning (LAPF)
- Vernissage den 19 september på Form Design Center i Malmö. Utställningen LAND(SKAPA)
- Möte 25 september Ämnesgrupp 6.
- Möte 21 oktober Ledningsgrupp LAPF
- Möte 4 november Ämnesgrupp 6.
- Möte 20 november Ämnesgrupp 6.
- Möte 25 november Ledningsgrupp LAPF
- Möte 4 december Ämnesgrupp 6. Internseminarium
- Möte 16 december Ledningsråd LAPF
- Möte 18 december Ämnesgrupp 6.

1.4 Personal inom POM 2013

Vi som arbetat inom POM:s sekretariat 2013 är:

Eva Jansson, operativ chef

Jens Weibull, samordnare Jordbruksverket

Karin Persson, projektledare Lök-och knöluppet samt Krukväxtupppet

Linnea Oskarsson, projektledare Perennupppet

Inger Hjalmarsson, projektledare Frukt- och bäruppet och samordnare för de lokala

klonarkiven för frukt.

Henrik Morin, Biträdande projektledare Rosuppropet, projektledare POM:s Kyrkogårdsupprop

Lars-Åke Gustavsson, projektledare Rosuppropet

Else-Marie Karlsson Strese, projektledare Sparrisuppropet

Lena Nygårds, projektledare Fröuppropet (ej med på bild)

Birgitta Winberg, administratör

Linnéa Hellman, konsult

Hanna Eliasson, webbredaktör

Anna Pettersson, Jordbruksverket

1.5 Särskilda kommentarer

POM på LTJ-fakulteten

Den 1 januari 2013 trädde den nya organisationen på SLU i Alnarp i kraft. POM blev en del av den nya Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning. Eva Jansson ingår i institutionsledningen för den nya institutionen. Det är tre enheter som slagits slås samman, nämligen område 6. Landskapsutveckling, område 7. Landskapsarkitektur och Programmet för odlad mångfald. Sammanlagt har den nya institutionen 80-90 medarbetare. Sedan februari 2013 är Eva Jansson ledare för en av sex så kallade ämnesgrupper på institutionen. Gruppen har namnet Historia och kulturarv. Gruppen träffas två gånger per månad och en serie internseminarier har påbörjats. Eva planerar och genomför dessa möten. Under året har en

strategi för gruppen utarbetats.

Förberedelser för etablering av nya lokala klonarkiv

Ett tidigare utarbetat förslag på tänkbara klonarkivsvårdar har bearbetats under verksamhetsåret. En avsiktsförklaring eller så kallat "Letter of Intent" skickades ut till 16 tänkbara klonarkiv i slutet december 2012. I dessa klonarkiv planeras lokalt bevarande av vegetativt förökat växtmaterial av företrädesvis perenner, rosor, träd- och buskar, lökar- och knölar, krukväxter samt vegetativt förökade grönsaker. Under 2013 har mottagits positiva svar från samtliga mottagare och arbetet med de lokala klonarkiven kommer att fortsätta under 2013.

Invigning av nya lokala klonarkiv

Invigningen av klonarkivet i Göteborgs Trädgårdsförening skedde 6 juli 2013. Detta klonarkiv innehåller enbart rosor.

Varumärket Grönt kulturarv®

Två nya perenner från Perennuppropet och en ny ros från Rosuppropet introducerades till plantskolorna på Elmia Gardenmässan i Jönköping i oktober 2013. Mer information om dessa växter finns på POM:s hemsida www.pom.info under rubriken Grönt kulturarv®.

Undervisning

29 april föreläsning på kursen LPO 555 Bevarande, vård och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar om POM:s arbete och resultat.

Priser och utmärkelser

Eva Jansson och Jens Weibull fick den 13 april 2013 tillsammans ta emot Den biologiska mångfaldens pris. Priset delades ut av Studieförbundet och Naturskyddsföreningen. De får priset för sitt arbete med att initiera och genomföra bevarandet av gammeldags odlade trädgårdsväxter, samt framtida möjligheter för att dessa finns kvar och kommer att finnas att köpa på marknaden igen, inte minst genom arbetet med Programmet för odlad mångfald (POM). För fjärde gången delas "Den biologiska mångfaldens pris" ut av Naturskyddsföreningen i Skåne. Målsättningen med priset är att uppmuntra och stärka olika insatser för en rik biologisk mångfald i Skåne.

Lena Nygårds har tilldelats Kungliga Patriotiska Sällskapetets trädgårdsmedalj, som delas ut av Riksförbundet Svensk Trädgård. Hon tilldelades medaljen för sin kulturhistoriska trädgårdsgärning: medverkan till att rädda ett grönt kulturarv som varit på väg att försvinna för alltid.

Extern utvärdering av POM

Under 2013 gjordes en extern utvärdering av Programmet för odlad mångfald av seniorrådgivaren Åsmund Asdal, Norsk genressurscenter i Norge. En skriftlig rapport lämnades över till Jordbruksverket den 9 december 2013. Utvärderingen har gjorts på uppdrag av Statens Jordbruksverk i Sverige (JV). Den genomfördes under perioden maj-november 2013. I rapporten värderas och analyseras programmets inriktning, organisation, genomförande och måluppfyllelse.

2. Rapporter från POM:s olika uppdrag

2.1 Uppföljning av Fröuppdraget

LBU-projektet "Äldre köksväxter i odling och användning på nytt" samt POM-verksamheter

Projektledare Lena Nygårds

Uppförökning av material

Odlarna inom projektet har fortsatt arbetet med att odla grödorna som ingår i projektet. Monica Rönnkvist, som ansvarar för Leksandslöken, delade under våren ut sättlök till flera andra odlare som var intresserade av att fortsätta uppförökningen av Leksandslöken. En del av löken såldes, både av den gamla under våren och den nyskördade från hösten, till Bruntegårdens restaurang i Rättvik.

Nils Börje Nilsson fortsätter att odla kokbönan 'Signe' och efter många turer med Saltå Kvarn så beslutas att bönan ska börja säljas på prov i företagets två egna butiker.

Solbergaborna fortsätter sina odlingar. Då de inte är KRAV-certifierade kan de inte sälja genom Saltå Kvarn.

Försäljning av fröpåsar och matpåsar

Ansvar för försäljningen av frö- och matpåsar ligger nu på odlarna. På trädgårdsmässan i Älvsjö var intresset från besökarna lika stort som tidigare för att köpa dessa Grönt kulturavsorter. Vid olika vårevenemang i Leksand såldes en hel del 'Leksandslök'. Under sommaren togs skriften *Liten bok om potatislök* fram och perforerade papperspåsar köptes in till hösten lökförsäljning. Vid två olika evenemang under sensommaren/hösten såldes 600 påsar lök. Merparten av material i form av fröpåsar/småböcker till ärt och böna samt papperspåsar/småbok till potatislök finns nu hos odlarna. Återstoden är sparade för fröfirmor som eventuellt är intresserade av att sälja projektets sorter.

Fröuppdraget

Under vecka 47 lämnades det sista Fröuppropsmaterialet över till NordGen. Under hösten rätades alla frågetecken ut och Svein Solberg kompletterade SESTO med berättelser till varje sort med utgångspunkt utifrån boken *Klint Karins kålrot och Mor Kristins böna om Fröuppropets kulturarv* (Nygårds & Leino, 2013)

Utmärkelsen Guldärtan

Länsstyrelsen i Jönköping har delat ut en Guldärta till Agneta Börjesson i Röttle.
Länsstyrelsen i Dalarna har delat ut två Guldärtor till Agneta Magnusson och Monica Rönnkvist.

Föredrag och möten

24 januari Möte i Alnarp på temat POM i Matlandet
6 februari Planeringsdag med Agneta Magnusson
10 februari Föredrag på Koloniföreningens fröbyttardag i Stockholm
12 februari Projektledarmöte Alnarp
13 februari Möte med NordGen om Fröuppropets insamlade material i Sesto
14 februari Möte med Ingrid Henell kring Fröuppropets boken
12 mars Smakprovning av baljväxter med elever från högskolan i Kristianstad. Lena Nygårds sjuk, Eva Jansson deltar. Under våren redovisar eleverna sitt arbete i uppsatsen *Svenska baljväxter från förr- en sensorisk beskrivning*.
20 mars Föredrag om Fröuppropet på Club Corinths årsmöte
11-14 april Trädgårdsmässa i Älvsjö Boken *Klint Karins kålrot och Mor Kristins böna – om Fröuppropets kulturskatt* presenterades
16 april Föredrag för Hembygdsförbundets kulturväxtgrupp i Stockholm
23 april Föredrag och fröutdelning hos Stadsodlarna vid Hornstull, Stockholm
18 maj Lökplantering och föredrag Leksandshembygdsgårdar
6 augusti Bevistar föreställningen Allemansrätten på Djurgården där besökarna får bekanta sig med bland annat gråärten.
10 augusti Löken skördas (skulle skördas – befanns stulen) vid Leksands hembygdsgårdar med efterföljande föredrag
17 augusti Lena Nygårds tar emot Kungliga Patriotiska sällskapets trädgårdsmedalj
5 september Föredrag för Rotaryklubben i Leksand
7 september Skördefest Hildasholm Leksand med försäljning av 'Leksandslök'
4 oktober Direktsändning i Radio Dalarna om helgens lökseminarium och guldärteutdelning
5 oktober Seminarium om potatislök i Leksand med utdelning av två Guldärtor
6 november Projektledarmöte Alnarp
13 november Föredrag om POM i Matlandet på Jordbruksverkets miljömålsseminarium i Stockholm
20 november Föredrag Trädgårdsföreningen i Nyköping
10 december Projektledarmöte Alnarp

2.2 Perennuppropet

Projektledare Linnea Oskarsson

Inom Perennuppropet inventeras, dokumenteras och bevaras prydnadsperenner odlade i Sverige före 1940. Inventeringsfasen av uppropet avslutades 2010 och under 2011 gick uppropet in nästa fas där fokus ligger på utvärdering och användande av de inventerade växterna.

Brevtips och inventeringsrapporter

Under året kom enstaka tips om perenner in till uppropet. Tipsen kom via brev eller mejl. Allt som allt har 734 personer kontaktat uppropet sedan starten och fram till den sista december 2013. Tillsammans har de tipsat om flera tusen perenner. Under 2013 skickades även ett fåtal inventeringsrapporter in av uppropets inventerare.

Projektledaren har arbetat med att följa upp tips med otillräcklig dokumentation för att försöka sätta en ålder på perennerna. Uppföljningen har skett genom telefon- eller mejlkontakt och i ett fåtal fall med besök i trädgårdar. Projektledaren har också arbetat med att skicka ut dokumentet ”Godkännande ang. användning av fotografier och andra dokument som rör POMs inventeringar av kulturväxter” till de trädgårdsägare som kontaktat Perennuppropet. Projektledaren formulerade ett följebrev och med dokumentet följde också ett förfrankerat kuvert. Under 2013 skickade projektledaren ut brevet till ett hundratal trädgårdsägare.

Provodling och utvärdering av perenner

Under året kompletterades provodlingen med delningar som uppropet tidigare bett om, men som av olika anledningar inte kunnat skickas in. I december 2013 stod 1100 kollekt på perennuppropets provodlingsfält. Kollekterna kommer från sammanlagt 83 slakten. Under året har projektledaren fortsatt arbetet med att dokumentera och beskriva dem. Hon har också fortsatt undersöka hur många dubletter det finns i materialet.

Under sommaren skickade projektledaren ut brev till de som donerat delningar under 2012 för att berätta om växten etablerat sig på provodlingen.

Skötseln av växterna på provodlingen gjordes i huvudsak av personalen på Trädgårdslaboratoriet, men uppbindning, gödsling av pioner, föryngring av kollekt, tillbakaskärning av de perenner som spridit sig samt beställning, montering och utsättning av skyltar gjordes av projektledaren. Bortklippning av fröer sköttes av en extraanställd på halvtid under fyra månader och av projektledaren under två månader.

Databaser

I inventeringsdatabasen registrerade projektledaren de inrapporterade lokalkoderna för samtliga inventerarbesökta lokaler där perennerna gått att spåra tillbaka till före 1940. Hon började mata in foton av perennerna på provodlingen. I databasen SESTO registrerade projektledaren nomenklaturuppgifter för de sex perennsorter som lanserats som Grönt kulturav®-perenner. I oktober deltog projektledaren på ett möte i den nystartade arbetsgruppen för POMs databaser.

Lansering av Grönt kulturav®-perenner samt mässor

Under året deltog Perennuppropets projektledare i tre möten inom POMs föröknings- och marknadsföringsgrupp. Hon var också med på tre möten i den grupp som är knuten till FoU-projektet "Strategier för nyttjande av POM växtmaterial".

I april deltog projektledaren på mässan Nordiska trädgårdar. Hon stod i POMs monter samt höll tre öppna föredrag om de perenner som lanserats som Grönt kulturarv. Under våren översatte projektledaren också texterna på Grönt kulturarvs hemsida till engelska.

Hösten 2013 uppdaterade projektledaren de befintliga texterna på Grönt kulturarvs hemsida samt skrev texter till de två nya perennsorter som lanserades i oktober. Hon tog foton av sorterna, skrev pressmeddelande och formgav, tillsammans med POMs webmaster, hemsidan samt det infoblad som gjordes för handeln. Projektledaren höll även kontakt med den grafiska formgivare som tog fram affischer och mässmaterial. Projektledaren deltog på mässan ELMIA Garden där hon planerade och, tillsammans med projektledaren för lök- och knöluuppropet, byggde POMs monter. Hon deltog även i Svenska plantskolors pressträff samt höll en presentation av de nya perennsorterna i plantskolornas monter.

I september fick Elitplantstationen delningar av tre perenner från provodlingen för att föröka upp som Grönt kulturarv-perenner inför 2015.

Under året har projektledaren haft kontakt med de trädgårdsägare som donerat sorter som blivit Grönt kulturarv®-perenner. Hon har berättat att deras perenner är utvalda att introduceras i handeln och sedan informerat om lanseringen och vad som händer i nästa steg.

Kinesisk kärleksört *Hylotelephium spectabile* 'Granlunda', Skåne 1939 NYHET Grönt kulturarv®
Foto Linnea Oskarsson

Fjärdernejlika *Dianthus Plumarius*-Gruppen 'Marieberg', Bohuslän 1930 NYHET Grönt kulturarv®
Foto Linnea Oskarsson

Genbank

Under 2013 gick projektledaren igenom dokumentationen kring perennerna på provodlingen och påbörjade arbetet med urval till genbanken. I april träffade hon, tillsammans med projektledaren för lök- och knöluppet, odlingschefen för att diskutera utformandet av de gemensamma lök- och perennbäddarna i den centrala samlingsen.

Referensgruppsmöten

Perennuppets referensgrupp träffades två gånger under året. På mötena diskuterades bland annat principer för urval till genbanken samt namnsättning av Grönt kulturarv®-sorter

Perennuppets inventerare

Under året har projektledaren hållit kontakt med Perennuppets inventerare genom mejl där hon berättat om vad som hänt inom POM och uppsett.

Artiklar och föredrag

Artiklar om uppsett och Grönt kulturarv®-perennerna förekom bland annat i Allas, Svenska Dagbladet och Viola. Under året omnämndes perennerna också på flera bloggar.

Under 2013 höll projektledaren, tillsammans med projektledaren för lök- och knöluppet, föredrag för Kvarndala kulturhistoriska förening i Malmö, för Leksands trädgårdsförening och för studenterna på Trädgårdsingenjör design vid SLU Alnarp. Hon höll också en presentation av POM och provodlingarna för deltagarna vid EUCARPIA-mötet i Alnarp i juni.

Tillsammans med de POM-kollegor som finns i Alnarp presenterade projektledaren Programmet för odlad mångfald och perennuppsett för de anställda vid Alnarps rehabiliteringsträdgård, för

besökare från Landsbygdsdepartementet och för de nya kollegorna på institutionen för landskapsplanering, planering och förvaltning.

I augusti presenterade projektledaren sitt arbete med äldre perenner för deltagarna på seminariet ”Gamle hageplanter – nye perspektiver” i Tromsø. I september informerade hon om Perennuppropet för deltagare från Bosnien och Hercegovina som var med på en workshop som hölls på NordGen. I december hade hon en presentation av äldre primulor och pioner på ett möte med deltagare från det finska nationella programmet.

I oktober höll projektledaren ett föredrag om äldre prydnadsperenner på kursen ”Bondens trädgård”, anordnad av länsstyrelsen i Västmanland.

Möten, kurser och konferenser

Under året deltog projektledaren i Institutionens för landskapsarkitektur, planering och förvaltning veckovisa möten. Hon medverkade också i de möten som institutionens ämnesgrupp för historia och kulturarv sammankallade varannan vecka. I maj var hon med på en endags workshop där ämnesgruppens medlemmar presenterade sig själva och sitt arbete. I september deltog hon i en rundvisning på provodlingen för ämnesgruppens medlemmar och höll en guidad visning av perennuppropets odlingar. Projektledaren deltog även i en exkursion som ämnesgruppen gjorde i september. Vid ett möte i september med institutionens nye prefekt presenterade projektledaren sitt arbete med Perennuppropet.

Under 2013 har projektledaren deltagit i fyra projektledarmöten inom POM. Hon har också deltagit på de telefonmöten som äger rum var fjortonde dag.

Projektledaren har även deltagit på tre möten för att diskutera programmets nya hemsida.

I september arrangerade projektledaren, tillsammans med representanter från det norska nationella programmet, ett miniseminarium kring äldre astrar i Sverige och Norge.

Övrigt

Projektledaren är en av två svenska representanter i NordGens arbetsgrupp för frukt, bär och prydnadsväxter. Under året har hon rapporterat in aktiviteter i det svenska nationella programmet samt deltagit på ett möte i Alnarp.

Under våren fick Skansen delningar av trettiofem kollektorer från provodlingen för att kunna plantera och visa upp i sina trädgårdar. Ämnesgruppen för vegetationsbyggnad vid SLU Alnarp fick delningar av fem perenner för provodlingar i gröna väggar. Finska MTT Horticulture fick delningar av ett tiotal insamlade dagliljor för att göra kemiska och morfologiska studier.

Under våren reste projektledaren, tillsammans med projektledaren för lök- och knöluppropet, på en tredagars resa till Nederländerna. Bland annat besöktes en stor perennplantaskola samt den botaniska trädgården i Leiden.

Under hösten besvarade projektledaren frågor ställda inför en extern utvärdering av Programmet för odlad mångfald.

2.3 Träd- och buskuppet

Kontaktperson Henrik Morin

Årets huvudsakliga arbete i fält har inneburit att överföra allt växtmaterial från mellanlagret vid Trädgårdslaboratoriet till centrala samlingen (CS) samt dokumentation av detsamma.

Etablering av centrala samlingen

Under våren slutfördes förberedelserna på fält C2. Femton 1 m breda, något upphöjda bäddar à 90 meters längd lades ut i nord-sydlig riktning. Sex bäddar avsedda för släktet *Populus* täcktes med marktäckningsväv typ Mypex. Samtliga bäddar försågs med tillfällig droppbevattning för att säkerställa en god etablering.

I månadsskiftet maj-juni överfördes samtliga planter från mellanlagret vilket därmed är avvecklat. Även samtliga kloner av *Populus*, vilka stått i en separat provyta, har överförts. Efter plantering insåddes gräsbanor mellan bäddarna.

Mest förekommande släkten är *Populus*, *Aesculus*, *Malus*, *Syringa*, *Ulmus* och *Fraxinus*. Av flertalet accessioner planterades 2 exemplar – totalt 347 planter. Poppelsamlingen dominerar med ca 50 accessioner. Planteringen lyckades bra och samtliga överförda accessioner etablerades. Det innebär att den backup-plantering som samtidigt gjordes av alla accessioner (undantaget *Populus*) hos Henrik Morin, Kimstad kan avvecklas redan under 2014. Planteringarna i centrala samlingen (fält C2) följdes upp under säsongen med etableringsskötsel, uppbinding, beskärning, ogrärensning etc.

Under året gjordes ytterligare enstaka rest- och kompletteringsinsamlingar av material där förökning tidigare misslyckats. Dessa planter placerades i jordslag alternativt växthus för utplantering under 2014.

Under senhösten hägnades fältet med viltnät.

Dokumentation

Under senhösten påbörjades registrering i SESTO av materialet i centrala samlingen.

Branschkontakter och informationsutbyte

Liksom under 2013 har det varit flera kontakter med yrkesverksamma inom park och trädgård, såsom plantskolister, arborister och verksamma inom kulturmiljövården.

Under hösten besöktes POM av representanter för MTT, Finland. Särskilt intressant för Träd- och buskuppet är den inventering av syrener i äldre bebyggelsemiljöer som gjorts i

Helsingforsområdet. POM:s insamlingar av syrener kommer att jämföras med det finska materialet.

Föreningen för Dendrologi och Parkvård arrangerade den 23 november en temadag i Stockholm på ämnet "Historiska och aktuella perspektiv på stadsparken och parker i det offentliga rummet". Henrik Morin deltog med ett föredrag om särskilt intressanta lignosfynd i POM:s samlingar. Övriga föreläsare var Catarina Norlin, Stefan Mattsson och Roger Elg.

Exempel på workshops och seminarier som varit värdefulla för att sprida information, upprätthålla och vidga POMs nätverk har varit: "Trädgårdsmästeri under glas, förr och nu", Löfstabruk 21-22 oktober, "Trädbeskrivningens konst och vetenskap", Sveriges Arboristförbund, Stockholm 26-27 april.

Medverkan med POM-monter i "Nordiska Trädgårdar" i Älvsjö, 11-14 april.

Undervisat vid Forslundagymnasiets YH-utbildning för trädgårdsmästare om äldre växtmaterial och restaurering av landsbygden mindre trädgårdar.

Föreläste på Alnarp i kursen Växtteknik om kyrkogårdens gröna kulturarv och vårdplanarbete.

POM på Kyrkogården

Kontaktperson Henrik Morin

Under 2013 gör POM en extra satsning på att få in tips om äldre växtmaterial på svenska kyrkogårdar. Trots att många kyrkogårdar genomgått flera omläggningar och förändringar från 1950-talet och framåt, finns det fortfarande exempel på äldre och i vissa fall unika växter som är väl värda att ta tillvara. I första hand söker vi växtslag med anknytning till Träd- och buskuproppet, Perennuproppet, Lök- och knöluproppet samt Rosuproppet. De olika uppropens kriterier med en känd odlingshistoria (t.ex. före 1950 för rosor) gäller även i det här fallet men det finns också exempel då växtens ålder kan avgöras på annat sätt via sin storlek och den miljö den växer i.

Vår förhoppning är att den här dokumentationen och insamlingen av äldre växter på kyrkogården kan vara ett bidrag till att bevara kyrkogårdarnas gröna kulturarv. Via POM:s centrala samling kommer växterna att kunna studeras vidare och inte minst komma till användning i äldre park- och kyrkogårdsmiljöer. Efter hand kommer vi att presentera ett urval av spännande kyrkogårdsväxter på POM:s hemsida. För mer information se www.pom.info.

Svenska kyrkan har visat stort intresse för detta projekt via arbetsgivarorganisationen. Och upproppet har fått mycket uppmärksamhet i Kyrkans Tidning.

Fynd rapporterat till Kyrkogårdsuppropet 2013. På en kyrkogård i Halland växer ”Osbecks damascena”. Enligt familjens historia planterades rosen vid gravsättningen som gjordes 1881 och står där än. Foto Sara Engström

2.4 Lök- och knöluppropet samt Krukväxtuppropet

Projektledare Karin Persson

Under verksamhetsåret 2013 har koncentrationen legat framför allt på databaser, provodling och utvärdering till Nationella genbanken. Under året har ett antal resor och föredrag hållits av projektledaren för uppropen. Planering om hur den kommande genbanken ska se ut för lökar, knölar och krukväxter har påbörjats.

Lökar och knölar

Det kommer fortfarande in enstaka tips om äldre prydnads lökar och knölar. Vid årets slut hade 638 personer hört av sig med tips angående 1796 lökar och knölar. Under året har projektledaren kontaktat tipslämnare för att få in all information om växterna för att kunna mata in denna i inventeringsdatabasen.

Studier och urval till centrala samlingen

Arbetet har gått vidare med materialet på provodlingsfältet. Närmare 800 kollektor provodlas nu, framförallt narcisser (246), Tulpaner (207), Dahlior (90) och Liljor (78). Dessutom många andra

lökväxter som snölockor, klockhyacinter och kaphyacinter. Totalt odlas 51 olika arter på fälten i Alnarp. 2013 har projektledaren koncentrerat sig framförallt på tulpaner och dahlior. Dessa har utvärderats, sammanställts och förslag till urval till den Nationella genbanken har gjorts. De första lökarna och knölnarna kommer att planteras i den nationella genbanken hösten 2014.

Lök och knöluoppets provodling av tulpaner den 22 maj 2013. Ungefär 200 kollektorer av tulpaner jämförs med varandra. Tulpanerna kommer ursprungligen från södra och mellersta delarna av landet. Foto Karin Persson

Referensgruppen

I november träffades referensgruppen för Lök- och knöluoppet. I referensgruppen finns representanter från Lunds botaniska trädgård, Göteborgs botaniska trädgård och Waldermarsudde samt SLU. På mötet gick man igenom en sammanställning och förslag på urval av de tulpaner och dahlior som har provodlats. Beslut togs att 38 kollektorer av tulpaner och 41 kollektorer av dahlior ska bevaras. Fler kollektorer kan tillkomma. Det finns en grupp med osäkra kollektorer som eventuellt kommer att bevaras, men här behövs mer information.

Dokumentation

Under året har projektledaren jobbat med att föra in information, foton, herbarieark och deskriptorer i inventeringsdatabasen för narcisser. Den är nu så gott som klar.

Studieresa

I maj gjordes en studieresa till Nederländerna, tillsammans med projektledaren för perennuppropet. Bland annat besöktes Hortus Bulborum i Limen. 2012 hade tulpanlökar skickades ner till Hortus Bulborum från POM:s provodlingar. Detta för att jämföra det svenska materialet på samma plats med de 2500 sorter av äldre tulpaner som finns på Hortus Bulborum.

Förberedelser för den centrala samlingen

Tillsammans med projektledaren för perennuppropet har planering påbörjats om hur odlingsbäddar för perenner, lökar, knölar och vegetativt förökade köksväxter ska se ut i den nationella genbanken. I början av 2014 ska en detaljplanering göras.

Krukväxter

När det gäller krukväxterna har det vid årets slut inkommit tips om 1036 äldre krukväxter från 649 personer. De största grupperna är amaryllisväxter och kaktusar. Totalt har det kommit in tips på över 100 arter/grupper.

Provodling och urval

Inom krukväxtuppropet finns det ingen provodling där hela materialet odlas. Istället har under 2013 två grupper av krukväxter fortsatt att utvärderas. Den första gruppen är pelargoner där ett 70-tal donationer har provodlats och utvärderats tillsammans med Pelargonsällskapet. Här hade vi ett sista möte i maj då vi sammanställde utvärderingen av de sista pelargonerna. Ett 30-tal pelargoner har i dagsläget gått vidare till referensgruppen för beslut om vilka pelargoner som ska bevaras långsiktigt i den centrala samlingen.

Den andra gruppen av krukväxter som har tagits in är november-, jul- och påskkaktusar. Ett 90-tal olika donationer har inkommit och provodlats. Under året har det gjorts DNA-analyser på materialet med hjälp av ISSR. Detta arbete har utförts i samarbete med NordGen på Alnarp. Vid årsskiftet 2012/13 blommande hälften av materialet och vid årsskiftet 2013/14 har nästan hela materialet blommat. Projektledaren håller nu på att sammanställa all information och utarbeta ett förslag till vilka av de insamlade växterna som ska bevaras.

Föredrag och mässor

Under 2013 har projektledaren hållit ett antal föredrag för studenter, pensionärsföreningar, hembygd-föreningar, trädgård-föreningar och utländska besökare. Även flera visningar av provodlingen har gjorts. När det gäller mässor och trädgårdsdagar har projektledaren varit med

på Dahliadag på Sofiero i Helsingborg och Park- och trädgård på Elmiamässan i Jönköping. På Elmiamässan höll projektledaren ett föredrag för GRO-prydnadsväxtgrupp. Föredraget handlade om de krukväxter som kommit in till uppöppet, och en fråga som ställdes till odlarna var om någon var intresserad att börja odla dessa gamla krukväxter. Flera odlare som svarade ja på denna fråga.

Resor, konferenser och möten

Som tidigare har nämnts var projektledaren i Nederländerna i maj. I augusti åkte tre personer från POM till Tromsø där det Norska nationella programmet hade möte. Projektledaren för lök- och knöluppöppet höll ett föredrag om DNA-analyser på olika växtslag som har gjorts inom POM. Den botaniska trädgården besöktes också och deras insamling av äldre trädgårdsväxter visades upp. I oktober var projektledaren med på konferensen *”Trädgårdsmästeri under glas förr och nu”* på Lövsta Bruk i norduppland. I september fick vi besök av fyra personer från de norska botaniska trädgårdarna som kom för att tillsammans med POM:s projektledare studera och jämföra äldre sorter av svårbestämda astrar och dahlior.

2.5 Rosuppöppet

Projektledare Lars-Åke Gustavsson och biträdande projektledare Henrik Morin

Övergripande planerings- och projektledarmöten

Flera arbetsmöten har hållits, flertalet gånger på Alnarp men också i Vitemölla, tillsammans med POM:s samordnare och företrädare för övriga POM-projekt.

Referensgruppen

Ett möte har hållits i projektets referensgrupp, i form av ett telefonmöte, den 22 maj, se bilaga 1. Därutöver har många diskussioner förekommit i för projektet aktuella frågor i andra sammanhang, främst mellan medlemmar av referensgruppen och evalueringsgruppen. Aktuella frågor som berörts är bl.a. utvärderingen av rosorna i provodlingen inkl. DNA-studierna, förökning, distribution och marknadsföring av POM-rosor, Årets POM-ros, klonarkiven, databaserna och herbariestudierna.

Information, marknadsföring, utbildning och rådgivning

Kunskap i skiftande POM-relaterade frågor har efterfrågats vid ett flertal tillfällen under året. Allmänheten, hembygdsföreningar, kyrkogårdsförvaltningar, museer, länsstyrelser med flera söker kunskap om kulturväxters historia i allmänhet och om det äldre, svenska rossortimentet i synnerhet. Omfattningen av denna rådgivning ökar från år till år.

Under året har POM, främst genom projektledaren och bitr. projektledaren men också under medverkan av rosinventerare, deltagit i en rad publika aktiviteter. POM har med olika aktiviteter medverkat i mässorna Nordiska Trädgårdar i Älvsjö i april och Elmia i oktober. Det har bl.a. skett i egna montrar eller i samverkan med andra aktörer, bl.a. FOR. Arbetet har innefattat uppgifter som föreläsningar, demonstrationer och rådgivning.

Projektledaren medverkade i ett program i Odlas P1 som helt ägnades åt rosor och rosodling med POM-relaterad information. Han har även hållit kurser riktade till såväl anställda på plantskolor som journalister i samverkan med Rosens Dag. I dessa fick POM:s arbete och POM-rosor stort utrymme.

Projektledaren, biträdande projektledaren och enskilda inventerare har i olika sammanhang hållit föredrag och på andra sätt medverkat med POM-information, bl.a. rörande kulturmiljövård, gröna kulturvärden, kyrkogårdens gröna kulturarv, byggnadsvård, parkskötsel mm. Föreläsningar har hållits i Stockholm (tre gånger), Göteborg, Lund, Alnarp, Helsingborg, Kristianstad (två gånger), Falkenberg, Linköping (två gånger), Vimmerby och Umeå.

Biträdande projektledaren deltog i flera möten om den framtida skötseln av POM:s hemsida, via Episerver.

Provodlingen på Fredriksdal

I provodlingen har 1370 rosor planterats. Ingen av dem ges en för arten/sorten traditionell skötsel. De tillåts växa fritt för att de ska kunna utveckla sitt naturliga växtsätt och få en korrekt morfologisk beskrivning.

Ogräsbekämpning är den enda skötselåtgärd som vidtas. I takt med att buskarna vuxit sig allt större har uppgiften blivit med tidskrävande. Under semestertiden mitt i sommaren hann Fredriksdals personal inte hålla efter ogräset på ett nöjaktigt sätt under ett par veckors tid.

Ett fåtal plantor har inte överlevt, men nästan alla utdöda plantor har kunnat ersättas av nyinsamlade plantor. Några tiotal plantor utvecklas inte som förväntat i de odlingsförhållanden provodlingen erbjuder. Det rör sig framför allt av rosor med ett nordligt ursprung och sortgrupper med annars så tåliga sorter som Spinosissima- och Rugosa-Gruppen samt Foetida-Gruppen. På sina ursprungliga växtplatser utvecklas moderplantorna dock mycket väl. Dessa erfarenheter är viktiga att beakta vid placeringen av dessa sorter i den nationella genbanken.

Angreppen av skadesvampar i provodlingen var under året mindre besvärande än förväntat, jämfört med tidigare år.

Utvärdering av rosorna i provodlingen

Målsättningen med utvärderingen är att definiera och dokumentera alla förekommande kloner. Dessa ska definieras med data från både genetiska och morfologiska studier. Minst en accession av varje identifierad klon ska fotograferas på ett för samtliga kloner enhetligt sätt. Taxonomiskt viktiga karaktärer ska i både översiktsbilder och detaljbilder fotograferas mot en grå skiva med ett centimeterstort rutnät. Detta gör det möjligt att jämföra karaktärer med hög exakthet hos samtliga definierade kloner. Därutöver tas växtmaterial för pressning till POM:s herbarium.

Vid tre tillfällen under 2013, sammanlagt under 13 dagar och under olika blomningstider, arbetade rosprojektets evalueringsgrupp med att identifiera och karaktärisera rosorna i provodlingen. Morfologiska egenskaper vägdes mot resultaten från DNA-studierna i systematiska slutsatser. Evalueringsgruppens samlade kunskaper och arbetsmetoder nådde en väsentligt högre nivå och effektivitet under året, jämfört med tidigare år. Särskilda jämförelser gjordes mellan accessioner inom morfologiskt kritiska grupper.

Efter årets studier har DNA-profiler av sammanlagt 615 accessioner tagits fram. Av dessa bedömer vi att det krävs fördjupade DNA-studier med ytterligare fyra primer-par av ett 70-tal accessioner i kombination med fördjupade morfologiska studier för att säkerställa bestämningen av dem. Det gäller främst sortkomplex som 'Alba Maxima' och 'Great Western' samt 'Centifolia Major', 'Petite de Hollande', 'Communis' och några andra svårtolkade mossrosor. 462 av provodlingens 1370 accessioner har vid årets slut kunnat klassificeras på ett nöjaktigt sätt med enbart morfologiska studier. Sammantaget har 220 kloner identifierats vid utgången av verksamhetsåret.

DNA-studier av rosor i provodlingen

Årets DNA-studie fokuserade på rosor i Spinosissima-Gruppen, Rugosa-Gruppen, Remontant-Gruppen, Bourbon-Gruppen och Gallica-Gruppen. Dessutom studerades några enstaka accessioner i särskilt kritiska sortkomplex som är svåra att klassificera på enbart morfologiska karaktärer. 101 nya DNA-profiler erhöles under året.

Under arbetet med att klassificera POM:s insamlade rosor har DNA-analyserna i flera fall bekräftat preliminära morfologiska bestämningar. I andra fall har DNA-studierna uppdragat en större genetisk variation än väntat. Under den kommande blomningssäsongen ska resultaten från 2013 års DNA-studier noga vägas mot resultaten från fördjupade morfologiska studier.

615 POM-rosor är fördelade på 220 kloner. I dendrogrammet ingår dessutom 72 referenser som är av intresse för jämförelser med de insamlade POM-rosorna. 23 referenser är identiska med insamlade POM-rosor.

Inventeringsdatabasen

Under året har biträdande projektledaren haft hjälp av Linnea Hellman med att registrera ytterligare ca 700 rosor i POM:s inventeringsdatabas. Dessutom läggs det kontinuerligt in ny information om redan registrerade rosor. Vid årsskiftet fanns därmed uppgifter om 3 714 rosor från 3023 lokaler registrerade i databasen, med varierande data från några få till ca 70 karaktärer för var och en av rosorna.

Biträdande projektledaren har dessutom samverkat med Jonas Nordling på NordGen i arbetet med att förbättra, uppdatera och upparbeta flera funktioner i inventeringsdatabasen. Under vårvintern skapades funktioner för att möjliggöra snabbregistrering av enkla blanketter med kända rosor.

Databasen för rosor i äldre svenska trycksaker

Under året arbetade Irene Nettelbrant och projektledaren med att tolka äldre rosnamn och föra in referenser i databasen, i första hand SKUD, i andra hand Modern Roses 12 och i tredje hand Jäger. Många rosnamn som tidigare var okända för evalueringsgruppens medlemmar har därigenom blivit begripliga. Databasen är mycket användbar och värdefull ur många aspekter i samband med utvärderingen av rosorna i POM:s provodling. Databasen består av 53 536 poster hämtade från ca 350 publikationer.

Herbariestudier

Herbariet på Naturarium i Norrköping gicks igenom under hösten. Inga fynd av kulturrosor av intresse för POM gjordes. Herbariet innehöll enbart svenska artrosor.

Nordiskt och internationellt samarbete

Ett planerat möte på Fredriksdal mellan representanter från de svenska och norska programmen ställdes in. Orsaken var att blomningstiderna mellan rosorna i respektive provodling var så kraftigt förskjutna att besläktade sorter inte kunde jämföras med varandra. Ett nytt försök görs sommaren 2014.

Under hösten deltog projektledaren och biträdande projektledaren i ett möte med representanter från det finska programmet, MTT, för diskussioner av gemensamt intresse. Båda parter uttryckte en stark förhoppning om att fördjupa kontakterna.

Nationella genbanken – Centrala samlingen och klonarkiv

Inom ramen för diskussionerna om det slutliga bevarandearbetet har diskussioner fortlöpande förts inom projektet och vid projektledarmöten om hur detta arbete på bästa sätt ska genomföras för vårt lands kulturrosor. Under året diskuterades särskilt frågor som rör förberedande markarbeten och odlingstekniker i centrala samlingen, bl.a. problemen med rosornas behov av säkra och ekonomiskt rimliga rotspärar.

Under årets beslöts att inga rosor planteras i centrala samlingen under 2014.

Ytterligare ett klonarkiv invigdes under året. Projektledaren svarade för invigningen av klonarkivet i Trädgårdsföreningens rosarium i Göteborg.

FÖRMAKS-gruppens arbete

2010 gjorde representanter från GRO Plantskolor, POM och Elitplantstationen en första

gemensam värdering av rosorna i provodlingen på Fredriksdal. Idag har POM:s evalueringsgrupp ett nära samarbete med FÖRMAKsgruppen.

Elitplantstationen förökar POM-rosor som ingår i Fredriksdals provodling. Evalueringsgruppen gör urvalen som baseras på grundliga studier enligt POM:s arbetssätt och kriterier. Dessa uppfyller kriterierna för varumärket Grönt Kulturarv®.

Sammanlagt har 16 rosor överförts för testning och förökning till Elitplantstationen på Balsgård. Det första samarbetet gällde förökningen av 'Lövhult' (POM 2023), som visade sig vara lätt att föröka. Den introducerades som Årets POM-ros 2010.

2010 inleddes förökning av 9 sorter: 'Skedarosen' (POM 100), "Valdemarsvik" (POM 1367), "Frillesås" (POM 1369), "Billingen" (POM 1368) och *Rosa x pteragonis* (POM219) samt följande 4 som senare utgått ur arbetet: en Gallica av 'Aimable Amie'-typ, en Alba av 'Chloris'-typ, "Osbecksdamascenan" och 'Huldra'.

2011 förökades "Prof. Fagerlind" (POM 466).

2012 påbörjades förökning av ytterligare fem sorter: en Glauca-hybrid från Storuman (POM 298), Glauca-hybriden "Jenny" (POM 1064), "Salabackar" (POM 1130 och 1132), "Hasslarprugosan" (POM 88 och 227) och "Postmästarrosen" (POM 1189).

2013 sattes följande rosor under förökning: 'Minette' med få kronblad (POM 1030), "Blomsterhultsrosen" (POM 95), "Järnvägsrosen" (POM 99) och "Vit 'Poppius'" (POM 159).

Hittills har flera av dessa rosor varit svåra att föröka, till stor del beroende på de svårigheter som Elitplantstationen haft med att få igång egna moderplantor på vilka man tar sticklingar. Försök med mikroförökning av några sorter i Spinosissima-Gruppen pågår i Danmark. När förökningen av POM-rosorna når en förväntad volym kommer de att saluföras.

Årets POM-ros 2013

Referensgruppen för POM:s rosprojekt utsåg 'Skedarosen' till Årets POM-ros 2013.

'Skedarosen' är en förhållandevis frisk gammaldags buskros med blommor i en ovanlig mörkviolett nyans. Varje blomskott ger många doftande blommor som är 4–7 cm i diameter, tätt fyllda och grunt skålformade till flata. Blomningen är riklig och varar längre än för flertalet andra engångsblommade rosor – från omkring midsommar till tredje veckan i juli i de varmaste delarna av landet, något senare i kallare klimatzoner.

'Skedarosen' planterades sannolikt i början av 1900-talet framför mangårdsbyggnaden till gården Årtesmåla i Horns socken, Östergötland. Därifrån räddade en sonson rotskott till sitt hem i Skeda. Han har sedan delat med sig av den så att den spridits till andra orter i landet. POM har registrerat rosen på ytterligare tre växtplatser i Småland och Halland.

'Skedarosen' Foto Lars-Åke Gustavsson

2.6 Frukt- och bäruppropet

Projektledare Inger Hjalmarsson

Allmänt

Projektledarens uppdrag inom POM inkluderar såväl uppbyggnad av den nationella genbanken för frukt och bär som uppföljning av uppropet. Inom ramen för genbanksarbetet upprätthålls kontakter med fjorton lokala klonarkiv, varav fyra besöktes under året. Utbetalningar av bidragsmedel till klonarkiven har utanordnats via SLU (se separat redovisning till SJV). Projektledaren har också varit arrangör för möte med klonarkivsvårdar (se separat redovisning till SJV). De lokala klonarkiven svarar för fruktmandatsorternas "back-up". Motsvarande säkerhetsbevarande på bärsidan är i möjligaste mån förlagt till Stiftelsen Trädgårdsodlingens Elitplantstation (EPS). Målsättningen med att låta EPS ta hand om materialet är att det ska bevaras med bibehållen sundhet. Idag bevarar EPS på uppdrag av POM drygt 40 bärsorter, vilka testats/rensats från virus genom POMs försorg. På motsvarande sätt bevaras ett antal sorter av stenfrukt samt temporärt ett begränsat sortiment av kärnfrukt. Projektledaren har tillsammans

med Elisabet Nilsson, EPS gått igenom och stämt av sortimentet. Likaså har projektledaren, Elisabet Nilsson, EPS och Elna Sjöström, Stångby plantskola mötts för att diskutera återinförande av vissa mandatsorter i handeln. Härutöver genomfördes en gemensam studieresa för att studera körsbärssortimentet hos en skånsk fruktodlare med sorter av varierande ålder.

Centrala samlingen

Skötsel och plantering

Projektledaren har tagit aktiv del i POM:s arbete med skötsel och etablering av den centrala samlingen i Alnarp, vilket inneburit såväl eget praktiskt arbete som fortlöpande instruktioner till fältansvariga vid SLU:s odlingsenhet. De femton mandatsorterna av *Fragaria* (jordgubbar, smulgubbar och smultron), som planterades i odlingsbänkarna i kvarter H i augusti förra året, har skötts enligt god genbankssed. Revor och bär har fortlöpande avlägsnats för undvikande av sortsammanblandning. Sorterna har fotograferats och vissa observationer har genomförts. Det aktuella sortimentet har bedömts vara sortäktat, och accessionerna har dokumenterats i SESTO. Alla femton sorterna härstammar från sunda kärnplantor bevarade vid EPS. I augusti 2013 erhöles en kompletterande leverans av *Fragaria*-plantor från EPS. Det gällde fyra sorter som inte kunde levereras fullt ut året innan. I oktober 2013 överfördes 10 sorter av jordgubbar och smultron direkt från provodlingen till centrala samlingen i Alnarp. Nämnda sorter är inventeringstips, varav fem valts ut att bli mandatsorter. De resterande sorterna kommer att observeras i Alnarp under en à två växtsäsonger eftersom där nu finns ett relevant sortiment för jämförande studier. I oktober 2013 planterades buskar av bär i fält H. Planteringen omfattade tio sorter av krusbär (varav åtta från EPS och två direkt från provodlingen), 22 sorter av vinbär (varav 18 från EPS och fyra direkt från provodlingen) och 14 sorter av hallon (varav 12 från EPS och två direkt från provodlingen). Två buskar av varje sort planterades.

Bärplantering i Alnarp - september 2013 Foto Inger Hjalmarsson

De 22 mandatsorterna av *Prunus* (plommon och körsbär) som planterades i kvarter H i november förra året beskars och stammades upp under vårvintern 2013. Under växtsäsongen 2013 har skötselarbetet bestått i att hålla jorden närmast trädstammarna öppen samt att klippa gräset i och mellan trädraderna. Vid ett tillfälle har skott som uppkommit på trädens grundstammar avlägsnats. Bevattning har inte behövts. I november 2013 planterades ytterligare fyra mandatsorter av *Prunus* i kvarter H. Två av dessa var, i likhet med de tidigare, förökade med sunt ympris levererat av EPS. De andra sorterna var förökade med ympris från träd av inventeringsfynd i provodlingen. I november 2013 planterades även 36 mandatsorter av äpple och en sort av päron. Ungefär en tredjedel av dessa var förökade med ympris från Ekebyhovs klonarkiv, en annan tredjedel utgjordes av sorter som virusrensats av POM, och den sista tredjedelen var direkta avkommor till moderträd från vilka ympris samlats in av POM:s projektledare. Totalt nyplanterades 82 träd (41 sorter). Vad gäller några sorter hade förökningen resulterat i mycket svaga träd eller endast ett träd (istället för två). Sorter som dessa kvarstannar i plantskolan till dess att två kvalitativt bra träd kan levereras. Ympris från äldre träd i dålig tillväxt t ex moderträd, gör det svårare att lyckas med förökningen. De nysatta träden försågs omgående med stöd Stolpar och gnagskydd. I planteringsarbetet hade projektledaren hjälp av fältpersonal från SLU jämte extern firma med jordborr. Fältplaner har upprättats för de nyplanterade frukt- och bärsorterna, och accessionerna läggs successivt in i SESTO.

Förökning

Under vårvintern 2013 insamlades ympris enligt nedan. Ympriset lämnades till Stångby plantskola för förökning.

- Äpple och päron från moderträd: ca 10 sorter
- Äpple och päron från lokala klonarkiv: ca 120 sorter
- Äpple och päron från EPS: ca 30 sorter
- Äpple och päron från POMs provodling: ca 15 sorter
- Plommon och körsbär, totalt: ca 30 sorter

Härutöver beställdes ympris av två mandatsorter från genbanker utomlands. De nu förökade träden planeras bli planterade hösten 2014.

Uppföljning frukt- och bäruppropet

Provodlingen

I oktober 2013 planterades en sista omgång inventeringsfynd av frukt i POM:s provodling. Det rörde sig om 15-tal mellansvenska sorter. Sålunda finns för närvarande drygt 160 fruktsorter för utvärdering. De äldsta träden är planterade hösten 2008. Målsättningen har varit att varje sort ska finnas representerad med två träd. Merparten av sorterna är inventeringsfynd. Resterande är ”back-up”-accessioner av återfunna och/eller ovanliga mandatsorter. Speciellt från de senare har ympris nu samlats in och lämnats till uppförökning för plantering i centrala samlingen. Statusen i provodlingen vad gäller insamlat material av rotäktade plommon är densamma som föregående år. Beträffande bär har åtta mandatsorter överförts till den centrala samlingen. Med något enstaka undantag har dessutom jordgubbsorterna som funnits i provodlingen, såväl kvarvarande inventeringstips som namnkända sorter, överförts. I möjligaste mån håller provodlingen ”back-up” av de sorter som planterats i Alnarp. Under året har ett begränsat antal nya inventeringsfynd av bär lämnats till provodlingen, däribland en mycket gammal krusbärssort från Västmanland och en dito jordgubbssort från Småland. Allt växtmaterial i provodlingen utvärderas successivt. Under 2013 lades fokus på jordgubbar och körsbär. Generellt var det förhållandevis bra med frukt på körsbärsträden, men sämre på träd av plommon, äpple och päron emedan dessa drabbades av ogynnsam väderlek under pollineringsperioden.

Sofiero

Under sommaren/hösten har projektledaren haft en dialog med trädgårdsmästaren på Sofiero rörande anläggningens sortiment av krusbär och hallon. I ingendera är sorterna namnkända. Beträffande krusbären valde Sofiero omplantering i egen regi, vilket kommer att ge ökad tillväxt hos buskarna med möjlighet för POM att så småningom ta sticklingar. Sortimentet har tidigare etiketterats och kartlagts av projektledaren. Inför omplanteringen förnyades etiketterna. Krusbärssortimentet är av äldre datum, från gamle kungens tid. Hallonsortimentets ålder är däremot okänt och i detta fall beslutades att sortimentet skulle röjas, varvid ett par plantor av varje sort lämnades till POM för observation.

Dalarna

Under oktober 2012 företog projektledaren en resa till Dalarna med avsikt att lära mer om landskapets fruktsorter. Dalarna har en rik flora av framförallt äpplesorter varav en mindre del

har mandatsortstatus. Frågeställningen inför resan var om POM förbisett någon dalasort som borde bevaras nationellt. Pomolog Olle Ridelius ställde välvilligt upp som guide. På programmet stod bl.a. besök vid moderträd. Likaså gavs möjlighet att bese en av Ridelius iordningställd fruktutställning. Bland intressanta sorter kan nämnas Dalarnas landskapsäpple 'Tunaäpple' och päronet 'Lilla dalpilen'.

Information

Projektledaren har bidragit med bildmaterial till hemmainstitutionens utställning om kulturarv på Form Design Center, Malmö. Kollegor från Bosnien och Hercegovina har visats runt i fält i samband med en workshop arrangerad av norska samarbetspartners. Broschyrer har lämnats till museer, mässor och föreningar. Föreläsning om vårt pomologiska arv har genomförts i samband med Ängens dag på Kvarnby golfbana, Malmö. Privatpersoner har fått hjälp med sortbestämningar av äldre fruktsorter. Vidare har projektledaren medverkat med information och sortbedömning i anslutning till årets krusbärsfestival i Skillinge. Uppdaterade versioner av klonarkivens korta presentationer publicerades på hemsidan september 2013. I samband med denna publicering genomfördes också andra förändringar under hemsidefliken "Bevarande", dels ett innehållsmässigt nytt upplägg, dels övergång till layout i SLUs publiceringsprogram Episerver. Publiceringen var ett resultat av nära samarbete mellan projektledaren och POM:s informatör. Det nya upplägget ger bl.a. möjlighet för klonarkiven att visa bilder på de egna mandatsorterna. En annan förändring är att mandatsortlistorna läggs ut på hemsidan och att man därigenom ska kunna klicka sig fram till sortbeskrivningar.

Övrigt

Projektledaren har deltagit i möten anordnade av POM/SLU samt lämnat skriftliga svar till Åsmund Asdals utvärdering av POM. Projektledaren har anlitats av engelskspråkig tidskrift för refereegranskning av vetenskaplig artikel inom ämnesområdet frukt och bär.

Redovisning av bevarandeverksamheten vid de lokala fruktträdsklonarkiven 2013

Inom ramen för den nationella genbanken för frukt och bär bevaras svenska mandatsorter av frukt vid 14 lokala klonarkiv från Dalarna i norr till Skåne i söder. Avtal med klonarkiven om ekonomisk ersättning till bevarande av utvalda mandatsorter har funnits sedan 2003. Från och med 2009 har ansvaret för avtalen legat vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Avtalen föreskriver att de lokala odlingsvärdarna ska sköta fruktträdsaccessionerna av de tilldelade mandatsorterna enligt anvisningar från POM:s projektledare för frukt och bär samt att samlingarna ska kompletteras enligt överenskomna planer. När de lokala klonarkiven är fullt utbyggda ska varje mandatsort finnas representerad med två fruktträd i det klonarkiv som getts bevarandeansvaret för sorten ifråga.

Antalet mandatsorter uppgår till 345, vilket motsvarar 690 träd. Vid utgången av 2013 var antalet träd i klonarkiven 588 (dvs. 588 träd av mandatsorter jämte referensträd). Dessvärre är detta en minskning med tio träd i jämförelse med föregående år. Störst bortfall av träd har inträffat vid klonarkivet Alntorps ö. Bortfallet kan bero av en kombination av mindre gynnsamma

markförhållanden och nedsatt trädskick till följd av stränga vintrar. Vad gäller någon enstaka sort kan det bli besvärligt att finna säker ympriskälla, vilket tydliggör vikten av att den centrala samlingen i Alnarp byggs upp och kan fungera som "back-up".

Vidare kan rapporteras att träden av körsbärssorten 'Fryksås' vid klonarkivet von Echstedtska gått bort. Eftersom den värmländska klonarkivsvärden under en följd av år rapporterat problem med att etablera 'Fryksås', så kommer sorten att flyttas till annat klonarkiv. Beträffande de mandatäpplesorter som gick förlorade vid Julita under 2012 har cirka halvdussinet träd återplanterats. Sammanfattningsvis kan konkluderas att det alltid finns osäkerhetsmoment vid arbete med levande växter, varför säkerhetskopior är A och O i genbankssammanhang.

I maj 2013 besökte projektledaren Ekebyhovs klonarkiv på Ekerö. Medlemmar i den ideellt arbetande Ekebyhovsgruppen har hittills fungerat som kontaktpersoner för POM, men från och med i år har Ekerö kommun anställt en trädgårdsmästare, Annika Hjelm-Lindeberg, som å kommunens vägnar svarar för klonarkivet. Vederbörande önskade bli informerad om POM:s verksamhet varför ett möte arrangerades på plats. I mötet deltog också Lena Zandrén Laufors, Ekebyhovsgruppen. Förutom POM:s arbete i stort diskuterades lokala frågor som beskärning. Ekebyhovs klonarkiv har alla sina mandatsortträd på plats.

I samband med träffen för klonarkivsvård besöktes klonarkivet Julita, där de ovan nämnda nyplanterade äppleträden kunde beskådas. De plommonträd vartill projektledaren skickat ympris för uppförökning på Julita hade däremot inte tagit sig, varför det bestämdes att projektledaren ånyo samlar in ympris av dessa sorter och lämnar dem till förökning vid Stångby plantskola.

På hemväg från träffen i Julita besökte projektledaren klonarkivet Pomerium Vadstenense, som förvaltas av Statens fastighetsverk (SFV). De träd som väntade på utplantering 2012 är alltså jordslagna. Planerad plantering våren 2013 har skjutits fram i tiden, då man alltså utreder var de nya mandatsortträden ska planteras. Målsättningen är att på varsammast möjliga sätt foga in dem i den historiska miljön genom att fastställa och plantera i historiska trädlinjer. Projektledaren och SFV:s kulturarvsspecialist Anders Glassel har en pågående dialog i detta ärende.

Härutöver besöktes Munkagårdsgymnasiets klonarkiv i slutet av november. Ansvarig personal har svårt att komma till POM:s träffar för klonarkivsvård, då dessa sammanfaller med introduktionen av nya elever under höstterminens början. Sålunda har man bitt om besök av POM:s projektledare. Det kunde konstateras att mandatsortträden i skolans nya genbanksfält alltså utvecklas bra. Projektledare och odlingsvärd gick tillsammans igenom samtliga sorter. Inga sortproblem uppdagades. Två träd av körsbärssorten 'Sesterviken' (återfunnen genom POM:s inventering) hade planterats november 2013. Nu saknas bara två plommonsorтер innan klonarkivet har alla sina mandatsorter på plats.

Munkagårdsgymnasiets klonarkiv - november 2013 Foto Inger Hjalmarsson

Gotlands museum har konfirmerat att de flyttar de gotländska mandatsorterna från klonarkivet Lövsta till en av de egna muséegårdarna, vilket innebär fördelar i fråga om skötsel och möjlighet att visa upp sorterna för allmänheten. Berörda sorter planeras förökas upp under 2014. Ympris kommer att hämtas från bästa tänkbara källa, och ris kommer även att sändas till POM i Alnarp för uppförökning till den centrala samlingen.

Intrycken från besöken i klonarkiven och diskussionerna vid årets klonarkivsträff vid Julita visar på fortsatt lokalt intresse från odlingsvärdarnas sida vad gäller POM:s arbete.

2.7 Sparrisuppropet

Projektledare Else-Marie Karlsson Strese

Insamling och provodling

Under 2013 har insamlingen av växtmaterial avslutats och evaluering av växterna i provodlingen fortsatte under sommaren 2013. Detta till trots har enstaka speciellt intressanta växter ändå

samlats in till provodling.

Centrala samlingen

Tillsammans med projektledarna för Perennuppropet och Lök- och knöluppropet har planering av odling av Sparrisuppropets växter i centrala samlingen påbörjats. Sparrisuppropets växter kommer att odlas i speciella bäddar tillsammans med perenner och lök- och knölväxter.

Dokumentation

Inläggning i SESTO av information om humle och potatislök har fortsatt under året. Potatislöksaccessionerna är inlagda som temporära, eftersom det slutgiltiga urvalet inte har gjorts ej heller placeringen i den centrala samlingen.

Urval av material till den centrala samlingen

Urvalet av potatislöskloner har påbörjats. Utvärdering/ publicering av de analyser som har gjorts under höst/vinter 2012/2013. Potatislökresultaten är åter genomgångna för kontroll och verifiering. Arbetet är snart publiceringsklart, vilket är planerat att ske tillsammans med Kristiina Antonius på MTT i Finland.

Klonarkiv

Ett lokalt klonarkiv omfattande 24 humlekloner har etablerats på Julita och invigdes den 24 augusti. Detta klonarkiv har etablerats på eget initiativ av Julita.

1. POM:s internationella arbete 2014

Jens Weibull

Delar av samordningen har under året varit engagerad i den svenska delegationen vid två stora internationella möten: FAO:s kommission för genetiska resurser 14:e ordinarie möte i Rom 15-19 april och Styrande Organets för Internationella Fördraget för växtgenetiska resurser 5:e ordinarie möte (GB5) i Muscat, Oman 22-28 september. Till besluten som togs av FAO:s kommission hör bland annat en ny genbanksstandard för bevarande av ortodoxa och icke-ortodoxa (rekalitranta) frön, in vitro-samlingar och fältgenbanker; mål och indikatorer för Aichi-mål 13 om bibehållen genetisk diversitet, ett arbetsprogram kring klimatförändringar och genetiska resurser; uppföljning av genomförandet av FAO:s andra globala aktionsplan; samt förberedelser för den tredje globala statusrapporten för växtgenetiska resurser.

Vid GB5 togs bland annat beslut om att förlänga mandatet för arbetsgruppen om Internationella Fördragets artikel 6 om hållbart nyttjande (Sustainable Use) och utvidga det till att också omfatta

artikel 9 om jordbrukarnas rättigheter (Farmers' Rights); en sammanslagning av arbetsgruppen om tillträde och vinstdelning (Access and Benefit Sharing) med arbetsgruppen för finansieringsstrategin (Funding Strategy); samt regler för följsamhet (Compliance) av själva fördragstexten. Ur ett finansiellt perspektiv är det Internationella Fördraget ännu i en svag position och för att nå de föresatta målen om 166 milj. USD i vinstdelningsfonden utreds därför nu olika s.k. innovativa lösningar. En förhoppning är att en utvidgning av antalet grödor under det multilaterala systemet (den s.k. Annex I-listan) ska generera ytterligare bidrag till fonden, men svårigheterna är omfattande. Ett sammanbrott i förhandlingarna, som ska pågå fram till nästa möte i september/oktober 2015, kan komma att leda till att tillträdet till genetiska resurser kommer att regleras under det s.k. Nagoyaprotokollet.

POM närvarade under senhösten vid konferensen *On the conservation and sustainable use of plant genetic resources in Europe: a stakeholder analysis* i Wageningen 25-29 november. Konferensen anordnades av EU-projektet PGR Secure och samlade deltagare från forskningsinstitutioner, avnämargrupper, växtförädlingssektorn, genbankssektorn och myndigheter till en diskussion om hur vi i Europa bättre kan bevara och utnyttja de genetiska resurser som finns till förfogande inom regionen.

POM har även, genom Jens Weibulls medverkan som nationell koordinator i det europeiska samarbetsnätverket ECPGR, aktivt kunnat påverka hur det fortsatta arbetet ska kunna bedrivas för en än mer rationell regional samverkan.

Slutligen har POM fortlöpande hållits underrättat om arbetet med att utveckla en ny gemensam EU-lagstiftning för s.k. växtförökningsmaterial, och tillåtits komma med synpunkter på hur förslagen har utformats.

2. POM:s samarbete med NordGen 2014

5.1 Fröuppropets sorter bevaras i genbanken

Svein Ø. Solberg, NordGen

De sorter som samlades in i Fröuppropet bevaras nu på den gemensamma nordiska genbanken för frö, NordGen. Det kom in ett 70-tal olika sorter av ärtor och ett 20-tal olika bönsorter, samt bondbönor, kålrot, rovor och andra köksväxter. De flesta sorterna är nu uppförökade och finns också i det globala frölagret på Svalbard. 2013 gjordes en extra insats på uppförökning eftersom boken om Fröuppropet nu har kommit ut och vi förväntar oss en ökad efterfråga av materialet de kommande åren. Vi distribuerar frö till dem som önskar det, men i begränsade mängder. 25-200 frön per sort. Fröna kan ha interesse för forskning och förädling, men kan också användas direkt till lokal matproduktion. Några av sorterna från Fröuppropet har registrerats som bevarande- eller amatörsorter hos Jordbruksverket. För att få en sort godkänd krävs en bra beskrivning av sorten. 2013 har vi beskrivit 50 av de ärtor och bönor som samlades in i Fröuppropet. Vi är positiva till att samarbeta med de aktörer som vill starta fröförsäljning av sorterna, eftersom vi är en genbank och inte en fröfirma. Mer information finns på vår hemsida www.nordgen.org

Uppförökning av ärtor i växthus på Alnarp 2013. Många av de gamla sorterna kan bli höga och behöver stöd. Foto S.Ø. Solberg

5.2 Dokumentation

Jonas Nordling, NordGen

SESTO

Utvecklingen av SESTO för det svenska nationella programmet har gjorts till den punkt att SESTO är färdigt för att lägga in det vegetativt förökade växtmaterialet. "Lagringsalternativen" för de olika klonarkiven, fältnummer etc, har lagts in i SESTO. POM:s projektledare har utbildats i SESTO och support i arbetet med SESTO har getts kontinuerligt under året.

Inventeringsdatabasen

Ett rapportverktyg i inventeringsdatabasen har utvecklats och förbättrats. NordGen har gjort inmatning av data till inventeringsdatabasen från en äldre databas och från Excel. Anpassningar av funktioner har gjort till POM:s projektledare, data har rättats och support med arbetet i inventeringsdatabasen har getts kontinuerligt under 2013.

5.3 NordGens arbetsgrupp för frukt, bär och prydnadsväxter

Lena Ansebo, NordGen

POM är representerad i NordGens arbetsgrupp för frukt, bär och prydnadsväxter genom Linnea Oskarsson. Arbetsgruppen består av två representanter, en för frukt och bär och en för prydnadsväxter, från vardera nordiskt land och koordineras av NordGen. Arbetsgruppen är en plattform för informationsutbyte och samarbete mellan de nordiska nationella programmen för växtgenetiska resurser, växtförädling, forskning, näringsverksamhet och kulturhistoria rörande genetiska resurser av frukt, bär och prydnadsväxter. Medlemmarna möts två gånger om året, och under 2013 möttes gruppen i april och i december.

'Edsbyn' är en blåärt från Hälsingland som samlades in av Fröuppropet och nu bevaras på NordGen i Alnarp. Foto S.Ø.Solberg

6. Forsknings- och utvecklingsprojekt 2013

6.1 Strategier för nyttjande av POM-växtmaterial, främst perenner och rosor men också fruktorter, med fokus på effektiv marknadsföring och förökning

Projektledare Elisabet Nilsson, EPS

Projektet har genomförts i det nätverk som bildats 2012 mellan aktörer inom POM/SLU, Elitplantstationen (EPS) och GRO Plantskolor och är en fortsättning på den satsning som påbörjades 2012 med mål att få igång en effektiv marknadsföring av växtmaterial som samlats in och utvärderats inom Programmet för odlad mångfald på Alnarp. Inom GRO Plantskolor har medlemmar med inriktning både inom rosor, frukt, vedartat växtmaterial och perenner varit engagerade på olika sätt.

Viktiga frågor under 2013 har varit planering och genomförande av pressmeddelande om varumärket Grönt kulturarv® (GK), information till butiker om möjlighet att ladda ned information om GK och sortiment med bilder från POM:s hemsida www.pom.info. Dessutom har även annat intressant växtmaterial från POM:s olika uppprop diskuterats för framtida märkning med GK och marknadsföring inom projektet såsom humle, lök- och knölväxter, vegetativt förökade grönsaker och krukväxter. Under innevarande år har ideer och olika modeller för genomförande kommunicerats med branschen.

Vid gruppens sammankomster har diskuterats exempelvis POM:s hemsida, rossortiment med sorturval och starttecken till förökning på EPS. Strategi för namnsättning har också diskuterats. Tanken är att allt växtmaterial som skall marknadsföras, sjukdomstestas och eventuellt behandlas. Val görs av bästa förökningsteknik. Plantkvalitet och planering av marknadsföring såsom produktion av bildmaterial och pressreleaser görs gemensamt. Fler perenner har valts till förökning under hösten. Från Rosupppropet har två sorter valts ut och fått status som Grönt kulturarv-rosor. En ny serie av intressanta rosor är utvalda till provförökning på EPS.

Växtmaterial från Lök- och knölupppropet, Krukväxtupppropet samt Träd- och buskupppropet har diskuterats. Krukväxtproducenterna har informerats om sortimentet från Krukväxtupppropet och de har visat intresse för att komma igång med en produktion av bland annat pelargon. Detta blir ett intressant projekt för 2014.

Tankarna på att märka delar av POM:s mandatsorter av frukt- och bär sortiment med varumärket Grönt kulturarv® blivit konkret. Vid möte 2013-03-21 tillsammans med E-plantskola och projektledaren för Frukt- och bärupppropet har ett förslag på sortiment valts ut och en tidsplan för introduktion gjorts.

FoU-projektet koncentrerades först på POM-perenner med en speciell arbetsgrupp med representanter från POM, EPS, GRO-plantskola och GRO-perennagrupp. Under året har gruppen utökats så att det nu också finns en representant från rosplantproduktionen. Gruppen haft möten vid tre tillfällen. Totalt har 23 500 perenner av 6 sorters perenner producerats och drygt 1000 småplantor av de två rossorterna 'Lövhult och 'Skeda'. I förökning för marknadsföring under 2014 är ytterligare minst 3 perenner och åtminstone 1 ros 2014 och 2-3 sorter 2015.

Etiketten Grönt kulturarv lanserades för första gången på Elmia Garden i oktober 2012. Därefter har vi fortsatt med artikel i Viola, pressmeddelande med utskick i Gröna pennklubben, utskick till trädgårdsbutiker och presentation på mässan Nordiska trädgårdar. Grönt kulturarv har presenterats i TV av Gunnel Carlsson. GK ingår i ett faktablad från Movium om Elitplantstationens utvecklingsarbete som presenterades vid journalistdag på EPS i augusti. GK uppmärksammades återigen på årets Elmia samtidigt som årets POM-perenners namn offentliggjordes. EPS skänkte även i år POM perenner till journalister i en plantkasse

tillsammans med marknadsföringsmaterial. GRO-plantskola kan med hjälp av en databas se hur många artiklar som publicerats med GK och de bedömde i början av säsongen att utfallet var godkänt men bör kunna öka efterhand.

Lars-Åke Gustavsson och Linnea Oskarsson presenterar årets Grönt kulturarv®-växter på Elmiamässan i Jönköping 2013. Foto Karin Persson

Arbetsgruppen arbetar också med växtmaterial för lansering efter 2013, fler perenner och fler rosor är i förökning, fruktsorter är planerade och eventuellt tillkommer fler växtslag. Av dessa finns en perenn som är virusinfekterad och som kräver meristemtagning som nu pågår. Flera av rosorna är svårförökade med sticklingar och försök pågår med att föröka dem med mikroförökning.

Den planerade introduktionen av fruktsortimentet under varumärket GK kommer att bli en bra och intressant utmaning.

Det tar lång tid att introducera ett nytt varumärke och att få det välkänt med hög status, men det känns som om vi redan lyckats över förväntan.

6.2 Kartering och nyttjande av genetisk mångfald hos svenska kulturrosor

Projektledare: Ulrika Carlson-Nilsson, SLU, Institutionen för växtförädling, Balsgård

För en kortfattad redogörelse av projektet hänvisas till Rosuppropet under rubriken: *DNA-studier av rosor i provodlingen* i denna skrift.

Publikationer under 2013, författarnamn i fetstil avser POM:s projektledare

Samordnaren på Alnarp

Jansson, Eva. 2013. Redaktör för boken Nygårds, Lena & Leino, M.W. 2013. *Klint Karins kålrot och Mor Kristins böna – om Fröuppropets kulturskatt*. Programmet för odlad mångfald, SLU, Alnarp.

Fröuppropet

Nygårds, Lena. 2013. Fröuppropets sorter och eventuella namnbyten. Sesamnytt.

Nygårds, Lena & Leino, M.W. 2013. *Klint Karins kålrot och Mor Kristins böna – om Fröuppropets kulturskatt*. Programmet för odlad mångfald, SLU, Alnarp.

Nygårds, Lena. 2013. Liten bok om potatislök. Programmet för odlad mångfald, SLU, Alnarp.

Perennuppropet

Andreasson, Ann Marie. 2013. Tecken i tiden. *Allers Trädgård* nr 2.

Gammal perenn kommer igen. 2013. Tidningen Utemiljö nr 6.

Gramén, Barbro. 2013. *Gamla köksväxter och perenner i nyproduktion*. Grödinge hembygdstidning nr 2.

Hitta årets favorit! 2013. Allt om Trädgård nr 8.

Kulturarvsperenner. 2013. Allt om Trädgård nr 1.

Lindell, Marie. 2013. Bernts passion är att beskära fruktträd. *Hemträdgården* nr 5.

Nilsson, Elisabet & Holm, Gunnel. 2013. Växter för framtiden: utvecklingsarbete vid Elitplantstationen och E-märkning. *Movium Fakta* nr 3.

Odla kulturarvet. 2013. Kloka hem nr 2.

Oskarsson, Linnea. 2013. Nya perenner från förr! www.pom.info.

Oskarsson, Linnea. 2013. **Fjädernejlika** *Dianthus Plumarius*-Gruppen 'Marieberg' www.pom.info. Grönt kulturarv®

Oskarsson, Linnea. 2013. www.pom.info. **Kinesisk kärleksört** *Hylotelephium spectabile* 'Granlunda'. Grönt kulturarv®

Palmkvist, Peter. 2013. Botaniska skatter på kyrkogårdar. *Skånska Dagbladet* 03-22.

Plantera ett kulturarv. 2013. Allas nr 19/20.

Prästkragar får nytt liv. 2013. Magasin Skåne nr 4.

Singh, Yashmin. 2013. Gamla hotade kyrkogårdsväxter samlas i genbank. *Kyrkans tidning* nr 12.
Sjöblom, Ann. 2013. Perenn från förr får nytt liv. *Norrtelje Tidning* 06-20.
Ullenius, Agneta. 2013. Naturlig trend i täppan. *Svenska Dagbladet Magasinet* 04-25.
Ullenius, Agneta. 2013. Blommig kulturhistoria. *Svenska Dagbladet* 11-09.
Wallin, Erika. 2013. Varumärket Grönt kulturarv sjösätts. *Viola* nr 3.
Westerlund, Stella. 2013. Svensk Trädgårds eldsjäl. *Hemträdgården* nr 3.
Åsäter, Annika. 2013. Nu blommar historien! *Härligt hemma*, bilaga till Aftonbladet i februari.

Under året omnämndes Grönt kulturarv®-perennerna på flera bloggar, till exempel:

Allt om TrädgårdsTrädgårdsforum, inlägget "En flox med historia", 2013-07-22
(www.alltomtradgard.se/forum/tradgard/tradgardsforum/en-flox-med-historia-21...)
Allt om TrädgårdsTrädgårdsforum, inlägget "flox Alma Jansson", 2013-06-13
(www.alltomtradgard.se/forum/tradgard/tradgardsforum/flox-alma-jansson-2089...)
Din trädgårdsmästare i Klappe, inlägget "På Lackalänga Trädgård", 2013-07-17
(<http://eekgarden.com/2013/07/17/pa-lackalanga-tradgard/>)
Greenspire, inlägget "Perennuppropet har gett frukt", 2013-04-20
(www.greenspire.se/blogg/perennuppropet-har-gett-frukt)
Grinden mot gården, inlägget "Sensommarflox", 2013-09-xx
(<http://bloggar.aftonbladet.se/grindenmotgarden/2013/09/sensommarflox/>)
Hannu På Kinnekulle, inlägget "ELMIA 2013", 2013-10-03 (<http://hannu-s.blogspot.se/2013/10/elmia-2013.html>)
Spirande grönt, inlägget "Utvärdering", 2013-08-26 (<http://spirandegront.blogspot.se>)
Spirande grönt, inlägget "Elmia Garden 2013", 2013-10-04
(<http://spirandegront.blogspot.se/2013/10/elmia-garden-2013.html>)
Vardagsliv och tankar, inlägget "Älskade barn, nej jag menar flox!", 2013-11-08
(<http://vardagslivochtankar.wordpress.com/2013/11/08/alskade-barn-nej-jag-menar-flox/>)
Växtforum, inlägget "Perenner med historia åter på marknaden", 2013-03-27
(http://vaxtforum.se/aktuellt/sv/perenner_med_historia_ter_p_marknaden)
Växtforum, inlägget "Vår i plantskolan", 2013-05-29
(http://vaxtforum.se/aktuellt/sv/v_r_i_plantskolan_del_2)

Sorterna omnämndes även i SVTs program Trädgårdsonsdag 2013-05-23.

Kyrkogårduppropet

Malmnäs, Isabella. 2013. *Det gröna kulturarvet på kyrkogårdarna ventileras på Elmia Park*.
Utemiljö 5:10-13.

Hotade kyrkogårdsväxter samlas i genbank. 20130325. Kyrkans Tidning.

Lök- och knöluppropet samt krukväxtuppropet

Engman K. 2013. *Pelargonerna vi ärvde*. Trädgård Norr nr 1.

Persson, Karin. 2013. *Tre sällsamma pelargoner*. Pelargon-bulletinen nr 3.

Persson, Karin. 2013. Krukväxtuppropet – *Gloxiniaväxter bevaras för framtiden*. Gesneriastnytt nr 2. 4-15.

Rosuppropet

Irene Nettelbrant, Irene. 2013. ”Vad sägs om namnen ’Ingegnoli prediletta’ och ’Comte d’Eprémésnil’? *Rosenbladet* del 3, sid 12–15.

Johansson Henny. 2013. ”Västsveriges POM-samling av rosor invigd”. *Rosenbladet* del 4, sid 33–35.

Johansson, Henny. 2013. Rosor i Sverige. I norska *Rosebladet* nr 1.

Gustavsson, Lars-Åke. 2013. POM presenterar ny Grönt kulturarv®-ros. www.pom.info.

Gustavsson, Lars-Åke. 2013. ’Skedarosen’. www.pom.info.

Frukt- och bäruppropet

Butac, M., Bozhkova, V., Zhivondov, A., Milosevic, N., Bellini, E., Nencetti, V., Blazek, J., Balsemin, E., Lafarque, B., Kaufmane, E., Gravite, I., Vasiljeva, M., Pintea, M., Juraveli, A., Webster, T., **Hjalmarsson, I.**, Trajkovski, V. and Hjeltnes, S.H. 2013. OVERVIEW OF PLUM BREEDING IN EUROPE. *Acta Hort.* (ISHS) 981:91-98

Hjalmarsson, I. 2013. Denmark, Sweden and Norway. Manus som lämnats till *Following Walnut Footprints. Cultivation and Culture, Folk and History, Traditions and Uses*. Scripta Horticulturae (ISHS).

Sparrisuppropet

Else-Marie Karlsson Strese, Maria Lundström, Jenny Hagenblad and Matti W Leino. 2014.

Genetic diversity in remnant Swedish hop (*Humulus lupulus*) yards from the 15th to 18th century.

Economic Botany (In preparation).

Under året har arbetet med följande två bokpublikationer fortskidit;

- 1) Ett häfte som presenterar varje klon som bevaras i centrala samlingen. Här finns information om bland annat humleklonernas historia, fyndplatser samt regionala skillnader när det gäller humleodling.
- 2) En humlebok med alla resultat och nyvunnen kunskap om humle som ska ges ut i samproduktion med Nordiska museets förlag. Finansieringen av utgivningen av boken är nästan klar. Fotoefterforskningar har skett och historiska bilder beställda.

POM:s hemsida, www.pom.info